

Ю. А. Нестационарные процессы в нелинейных колебательных системах / Ю. А. Митропольский. – К.: Изд-во АН УССР. – 1955. – 284 с. **18. Митропольский Ю. А.** Проблемы асимптотической теории нестационарных колебаний / Ю. А. Митропольский. – М.: Наука. – 1964. – 431 с. **19. Храмов Ю. О.** Ю. О. Митропольский та його наукова школа (до 90 річчя від дня народження вченого) / Ю. О. Храмов, Кілочицька Т. В. // «Наука і наукознавство». – 2007. – №.2. – С. 101-115 **20. Мосєнков Б. І.** Поперечні коливання стержня двоякої жорсткості в перехідному режимі обертання / Б. І. Мосєнков // Прикладна механіка. - 1957. – т. III. – вип. 2. – С. 155-167 **21. Рубаник В. П.** Прохождение через резонанс в нелинейных системах со многими степенями свободы при воздействии многочастотных возмущающих сил / В. П. Рубаник // Сб. «Проблемы прочности в машиностроении», вып. 7. – М.: Изд-во АН СССР. – 1962. – С. 3-18 **22. Тибилов Т. А.** Асимптотический метод исследования переходных процессов в нелинейных колебательных системах / Т. А. Тибилов // Докл. АН СССР. – 1963. - т. 153. – № 1. – С. 64-66 **23. Капица П. Л.** Устойчивость и переход через критические обороты быстро вращающихся роторов при наличии трения / П. Л. Капица // Журнал технической физики. – 1939. – т. IX, вып. 2. – С. 125-147 **24. Диментберг Ф. М.** Изгибные колебания вращающихся валов / Ф. М. Диментберг. – М.–Л.: Изд-во АН СССР, 1959. – 248 с. **25. Романив О. Н.** Поперечные колебания вала двоякой жесткости / О. Н. Романив. – Львов: Изд-во ЛПИ. - 1957. – 83 с. **26. Григорьев Н. В.** Нелинейные колебания машин и сооружений / Н. В. Григорьев. – М.–Л.: МАШГИЗ. - 1961. – 256 с. **27. Гробов В. А.** Асимптотические методы расчета изгибных колебаний валов турбомашин / В. А. Гробов. – М.: Изд-во АН СССР. – 1961. – 166 с. **28. Кононенко В. О.** Колебательные системы с ограниченным возбуждением / В. О. Кононенко. – М.: Наука. – 1964. – 254 с. **29. Биргер И. А.** Некоторые математические методы решения инженерных задач / И. А. Биргер. - М.: Оборонгиз. - 1956. – 151 с.

Поступила в редакцію 07.11.09

УДК 51(09)

Я. ЛЕВКУН, Чернівецький національний Університет

ІВАН БОРКОВСЬКИЙ - ПРЕДСТАВНИК "ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЇ"

Автор вперше в Україні досліджує біографію Івана Борковського, вченого, першовідкривача археологічної "пражської культури", засновника модерної чеської археологічної науки, дослідника Празького града, Старої Праги, Левого Градця та інших знаменитих святинь.

The author is the first researcher in Ukraine who explores his biography and returns the fame to Ivan Inanovych Borkovskuy a freeman of Ukraine. He is a famous scientist with a world- famous name, who discovered the archeology of the «Prague culture», a founder of archeology- a new modern Czech science, a researcher of the Prague grad, the Old Prague, the Left gradec and many others well-known relics.

З проголошенням Незалежності України 24 серпня 1991 року науковці почали відкривати народіві України сторінку за сторінкою замовчувану правду. І це, звичайно, робили і продовжують робити вчені, свідомо розуміючи слова великого сина України Миколи Костомарова: "... щира

любов історика до своєї Батьківщини може виявлятися тільки у строгій повазі до правди” [1].

Проблемою нашого дослідження сьогодні стають долі учасників визвольних змагань українського народу (1914 – 1920 рр.), які спочатку зі зброєю в руках, а потім силою філософської думки і здобутками археології формували поряд з письменниками, діячами науки і культури, що перебрались працювати до Чехо-Словаччини, ядро національно-державницького руху, який панував тут в першій чверті ХХ століття.

Серед них був українець, уродженець Покутського села Чортовець (нині Городенківського району Івано-Франківської області) [2]. В метричній книзі (1873 – 1899 рр.) села Чортовець є запис про народження хлопчика, греко-католика, законно народженого, Івана Борковського 18 вересня 1897 року [3].

Родина Борковських була великою. В Івана і Мотрини Борковських було дев'ятеро дітей. Іван мав ще молодшого брата Володимира і сім сестер.

Батько Борковського працював на австрійській, а згодом польській залізниці. Рід Борковських - це старовинний козацький рід, що бере свій початок у далекому ХVІІ ст. [4]. Був у роду і Василь Борковський, який у 1687 році претендував на Гетьмана. Помер він у 1704 році. Усіх синів полковника доля розкидала по всьому світу. Їх, зокрема, було запрошено на службу до польського короля, оскільки мали неабиякий хист і вміння. Вони добре провадили військове діло, так що польський король надав їм графські титули, через що й стали вони іменуватись Дуніни-Борковські. Рід археолога Борковського залишився тут, в Галичині.

Іван Борковський навчався у місцевій школі, далі закінчив ремісниче училище у Станіславі (нині – Івано-Франківськ). З 1918 року він стає вояком УГА і в складі австрійської армії був змушений перейти на територію Чехословаччини.

Після прибуття до Праги Борковський насамперед закінчив у 1920 р. навчання в гімназії, а потім відвідав два семестри пединституту. Потім він вирішив перейти до Карлового університету, і протягом короткого періоду націлився на вивчення археології, і з квітня 1923 року він працює волонтером в тодішньому Державному археологічному інституті ЧАН.

Під час навчання в Карловому університеті Борковський зосередився головним чином на проблемах раннього неоліту. Студії з археології закінчив 1929 р. Українське походження зумовило тематику перших пошукових досліджень, що полягало у вивченні взаємозв'язків Середньої та Східної Європи у давнину. В докторській дисертації „Східна культурна область і питання культури шнурової кераміки” (1928 – 1929 рр., філософський факультет Карлового університету в Празі) поставив питання походження неолітичної культури і культури шнурової кераміки і вказав на її східні мотиви і походження.

Свої висновки І. Борковський оприлюднив на конгресі у Лондоні у 1932 році. Працю опублікував уперше в 1934 році. Можна сказати, що в той час це була перша спроба вирішення складної проблематики з найважливіших стародавніх культур підкріпленої картографічними матеріалами. Дослідник звернув увагу на Східноєвропейські області, зокрема, українські і значною мірою вплинув на інтерпретацію генезису і відносин в загальноєвропейському контексті. Перелік робіт, опублікованих в бібліографії, свідчить про те, що інтерес до проблем шнурової кераміки не вичерпався і в пізніші часи, коли поле наукової діяльності І. Борковського перемістилось у іншу сферу, а саме до слов'янської епохи та проблем Лівого Градця і Праги.

Борковський спрямовував свої зусилля не тільки на вивчення неоліту, він публікував матеріали з інших періодів. Особливо відома його більш пізня знахідка кельтської культури з Мшецьких Жегровиць. Це унікальна знахідка у всій кельтській Європі. На зміну первісної наукової спеціалізації і перехід до проблем раннього середньовіччя є певним поворотом, на який мав вплив також і досить складний збіг різних обставин. На сьогодні Борковський є визнаним авторитетом в галузі слов'янської археології.

У 1925 році археолог починає вивчення історії Чеського Празького граду, Давнього граду Чеських князів та королів, Центру Чеської держави і від 1918 року резиденції Президента Чехо-Словацької республіки. Четвертого червня

1925 року був розпочатий науковий проект археологічного дослідження Празького граду.

З першого квітня 1928 року Іван Борковський стає асистентом та отримує постійну роботу біля доктора, археолога Карела Гуда у відділі археології інституту археології ЧАН. На цій посаді він змінив свого товариша Ярослава Пастернака і продовжив розпочату ним справу. Його обов'язками були проведення детального збору та документування окремих археологічних досліджень.

Опрацювання та публікування результатів належало до обов'язків керівника проекту доктора філософії Карела Гуда, завідувача історичного відділу Національного музею. Іван Борковський мав велике щастя працювати з визнаним у Чехії археологом і отримати певний досвід роботи, адже Карел Гуд одним із перших зрозумів значення археологів для вивчення середньовічної історії Чеської держави.

Ця праця зробила з І. Борковського одним з найкращих археологічних працівників і перших дослідників, які вважали археологію та її методи неподільною частиною історичного пізнання.

Разом з Гудом Борковський став основоположником археології середньовіччя у Чехо-Словаччині. Тим часом, як на Празькому граді Борковський був тільки асистентом керівника дослідницького проекту, за його межами - здійснив значні відкриття. Першим було відкриття великого поховання (більше 800) з періоду XI – XVI століття у Західній частині валів Празького граду.

На сьогодні це є найбільш досліджене середньовічне поховання у Чехії. З 25 червня 1938 року І. Борковський займає посаду археолога замість Войцеха Будовагораго (родом із Словаччини) [5].

Як археолог Борковський проводить розкопки в храмі Святого Віта Празького граду в червні 1925 року на III подвір'ї; в костелі Святої Марії (1946 р.); Лоретанській площі (1934 – 1935 рр.); Градчанській (1944 р.); Малостранській площі (1943 р.); поховання на Партоломійській вулиці (1936 р.); Лівого градця (1940, 1947 – 1954 рр.); площі та собору Святого Їржека (1959 – 1963 рр.); поховання в Їждарні, костелі Філіпа і Якуба на Бетлемській площі (1948 – 1956 рр.); костелі Яна Прадла на Малостранській площі (1935 р); костелі Святого Ваврінца в підземеллі костелу Святої Анни (1956 р.). З 1954 року І. Борковський – директор відділення середньовічної

археології Інституту археології Чеської Академії наук. З 1968 по 1975 рр. очолює (голоує) у Чеському археологічному товаристві.

Як зазначають колеги І. Борковського по археологічному відділенні Празького Граду інституту археології ЧАН Ян Фролік (директор) та доктор Яна Марікова, вчений тісно співпрацював з українською еміграцією.

Співпраця із Українським Вільним Університетом відкрила можливість зустрітися із Іваном Горбачевським – людиною світової слави, професором Карлового та Українського вільного університетів та завідуючим музеєм визвольної боротьби України в Празі.

Іван Борковський співпрацював з Горбачевським у спілці „Єдність”, Українському історико-філологічному товаристві, Всеукраїнській академії наук, музеї Визвольної боротьби України. Публікував українською мовою деякі праці та власні вірші. Подальшою інституцією, яка впливала на Борковського, був інститут Нікодіма Павловича Кондакова, а від 1931 р. Археологічний інститут Н. П. Кондакова.

Зі всіх названих інституцій найважливішим для молодого археолога був Український Вільний Університет. 1933 – 1945 рр. він був обраний доцентом, пізніше професором, протягом 1939 – 1940, 1941 – 1943 рр. був обраний ректором [5].

Багато активних діячів українського середовища було ув'язнено у травні 1945 року після перемоги СРСР у війні з Німеччиною і депортовано до Москви. Був ув'язнений на три дні й Іван Борковський. А всі українські установи в Чехо–Словаччині як „буржуазно-націоналістичні”. „антирадянські” були закриті, а їхні архіви відправлені до Радянського Союзу й суворо засекречені.

Тільки завдяки особливим заслугам перед чеським народом та особистого клопотання другого Президента Чехо-Словаччини Едуарда Бенеша Борковський зміг unikнути „радянських тортур та Сибіру”. Однак, як археолога, було репресовано його першу дружину Флору Бекову. Вона загинула 1943 року у концентраційному таборі.

Життя Борковського було під загрозою і раніше, а саме в 1940 році. При опрацюванні збірки Йозефа Антоніна Їри його зацікавила збірка керамічних знахідок з північної частини Праги. Зібравши подальші аналогічні знахідки з Чехії та Моравії та інтерпретувавши це як вияв присутності давніх слов'ян на чеських землях і датувавши знахідки VI століттям, Борковський відкрив

„празький тип”. Все це він описав у праці, яку опублікував у 1939 році у „Паматках археологічних”: „Давня слов'янська кераміка у центральній Чехії”.

Весь рукопис повинен був вийти як друга частина університетської публікації із серії „Praehistorica”. Однак доба і час цим намірам не сприяли. Все життя у Чехо-Словаччині було підпорядковано нацистським інституціям. Після демонстрацій у жовтні та листопаді 1939 р. були закриті Чеські вищі навчальні заклади і зупинено всю їхню професійну діяльність. Публікацію видав 1940 р. Національний музей під назвою „Старослав'янська кераміка у Центральній Європі. Студії до початків Слов'янської культури”.

Вказувати на стародавність Слов'янської культури на території, яка шойно стала „Німецьким простором”, було небезпечно.

Тема книги уникнула найгіршої цензури, однак привернула увагу німецьких археологів і видання Борковського було знято з продажу. Від найгіршого, тобто від депортації та концентраційного табору, врятував його австрійський археолог із Відня Карл Вілфонседер, який проголосив, що йдеться про невідому працю, яка не варта того, щоб нею цікавилися німецькі інституції. Така невидима колегіальність і втручання інших осіб двічі зберегли життя Івану Борковському.

Праця про „Празький тип” є найвизначнішим внеском Івана Борковського, і вона визнається всіма, хто цікавиться початком Слов'янської культури.

З 1954 р. І. Борковський - директор відділення середньовічної археології інституту археології ЧАН. У 1968–1975 рр. - голова Чехо-Словацького археологічного товариства. 1960 року І. Борковський захистив звання доктора наук дисертацією „Празький град у світлі нових досліджень” (сьогодні, на жаль, вона залишається тільки в рукописі). Доктор наук з 1961 року.

Після Другої світової війни Борковський продовжує дослідження Празького граду. Відкриття найдавнішого костелу в Празькому граді - костелу Діви Марії було важливим для вивчення давньої чеської історії. Ця будова була розпочата 882 – 884 рр. і пов'язана із початком Чеської держави. У Празькому граді стояла до кінця XIII ст., потім була знищена, а дані, де вона знаходилась, зникли. Пошук костелу розпочався в другій половині XIX ст., було опрацьовано 10 гіпотез про місце, де він мав стояти. Іван

Борковський на основі глибокого знання археології сформулював своє уявлення про локалізацію будівлі в публікації „Про початок Празького граду і про найдавніший костел у Празі” (1949). Це перша публікація у чеській археологічній літературі, в якій археологічні аргументи посприяли історичним висновкам. Свою гіпотезу Борковський зміг підтвердити археологічним дослідженням і 1950 р. віднайшов костел Діви Марії.

Від 30-х років проводив дослідження окрім Празького граду, також і в Празі. Найбільшої інтенсивності ця праця набула у 50-х і 60-х роках. Результати цих досліджень вели до формування нового погляду на початки Праги. Його висновки, опубліковані 1964 р., викликали скепсис як у істориків, так і в археологів. Так тривало приблизно 20 років, доки вони не були підтверджені подальшими археологічними дослідженнями. Сьогодні гіпотеза Борковського є частиною найдавнішої історії Праги.

Якщо зупинитись на родинному житті І. Борковського то відомо, що після Другої світової війни він одружився з Лібушею Янсовою (1904 – 1996), першою професійною жінкою-археологом Чехо-Словаччини. Спільних дітей у них не було.

Помер великий українець 17 березня 1976 року. Похований у другому відділі на Ольшанському кладовищі Праги в гробниці батька другої дружини Вацлава Янсова.

І. Борковський прожив довге і науково багате життя. Його доробок, частково визнано ще за життя, зокрема розрізнення культури „Празького типу”. Його особисте і професійне життя пов’язане із всіма крутими поворотами, які чекали Європу у ХХ ст. Він змушений був виїхати з України, і Чехо-Словаччина стала його другою вітчизною, долею. Борковський залишив в історії чеського народу хороший слід, як один із основоположників модерної Чеської середньовічної археології.

Науковий доробок І. Борковського, вченого з європейським ім’ям, становить близько 200 наукових статей, оглядів, рецензій, рефератів, чотири монографії. Вчений вільно володів і писав праці основними європейськими мовами. Оцінюючи внесок земляка у Чеську археологію, згадуємо чеха Вікентія Хвойку, який у кінці ХІХ - на початку ХХ ст. проводив археологічні дослідження в Україні, здійснив відкриття у Києві і став першовідкривачем Трипільської, Зарубинецької, Черняхівської культури.

Ми знаємо про Вікентія Хвойку, що служив Україні, підтримував дружбу двох народів. А археолог-українець, галичанин І. Борковський віддячив чехам за В. Хвойку своїм внеском в археологію Праги та Чеської республіки.

Список літератури: 1. *Павленко Ю.* Сто найвідоміших українців / Ю. Павленко. – К.: Автограф. – 2005. – 244 с. 2. ЦДАВ України, ф. 3859, оп. 1. од. зб. 347. Родословна Борковського - надзвичайного студента філософського факультету Українського Вільного Університету у Празі, літній семестр 1923 – 1924 рр. - с. 23. 3. ДАІФО, ф. р-631, оп. 2, од. зб. 29, Метрична книга с. Чорговець 1873 – 1899 рр.” с. 5 4. Газета „Край” м. Городенка 10. XI. 2007 р. „Американка із Борковських”, с. 6 5. Ярослав Левкун „Археолог Іван Борковський: Повернення у славі в Україну”. Снятин. Прут. – Принт. 2007. - С. 105.

Надійшла до редколегії 07.12.09

УДК 614.84

Н. Ю. НОВИЧКОВА, канд. ист. наук, доцент, Ивановский институт государственной противопожарной службы МЧС России

ОРГАНИЗАЦИЯ МЕР ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РОССИЙСКОЙ ПРОВИНЦИИ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX В.

В статье представлен анализ деятельности органов общественного самоуправления малых городов России по организации защиты населения от пожара, а также сравнительный анализ уровня организации пожарной охраны в столице, крупнейших городах и российской провинции.

The article is devoted to analysis of the fire safety measures adopted by the municipal authorities of Russian provincial towns at the end of XIX – beginning of XX centuries, as well as comparative analysis of the level of fire safety measures in the capital, major cities and Russian province.

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными или практическими задачами

Вопросы обеспечения безопасности жизнедеятельности всегда относились к разряду важнейших государственных задач.

Анализ последних исследований и публикаций, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор.

Во второй половине XIX века в России ответственность за принятие противопожарных мер государство возложило на органы городского общественного управления. В современной отечественной историографии появилось немало работ, посвященных деятельности городских дум в конце